

Anmeldelser.

Gruddbo på Sollerön. En Byundersökning tillägnad Sigurd Erixon 26—3—1938. Redaktion Gösta Berg och Sigfrid Svensson. Nordiska Museets Handlingar: 9. — Stockholm 1938. Pris: 28 sv. Kr.

Festskriftet i Anledning af Professor Sigurd Erixon's 50 Aars Dag fremtræder i en saa imponerende Form, Udstyr og Vægt, at der sikkert kun i Sverige kunde skaffes Midler til Udgivelsen af en lignende kostbar kulturhistorisk Publikation. Tæt ved 600 store Sider, over 100 Plancher i Dybtryk, en Mængde Tekstillustrationer og Kort i Stregtegning samt bag i Bogen en Lomme med to store sammenfoldede Oversigtskort over Sollerön i Siljan Søen 1843 og Gruddbo By 1937 — man spørger straks: Staar Indholdet Maal med Udstyret?

Læserens skeptiske Forhaandsindstilling gøres lykkeligt til Skamme, naar han vover sig paa Togt i de fremmede Omgivelser — for fremmedartede forekommer Forholdene én i det vidstrakte Sogn i Dalarne, der har den smilende Ø i Siljan til Midtpunkt. Men med Sveriges bedste etnologiske Navne som Førere bliver Turen lærerig og interessant. Herligt er det at kunne koncentrere sig om et enkelt Omraades Kulturudvikling og have en Følelse af, at man faar grundig Besked. G. Lundqvist skriver om Øens Geologi, Johannes Öster om Terræn, Klima og Plantevækst, medens K. A. Gustawsson skildrer den forhistoriske Bebyggelse. Middelalderen fremtræder bortset fra en senere kort Omtale i en Afh. af Gerda Boëthius desværre som et Tomrum, der forhaabentlig i nogen Grad vil kunne udfyldes ved fremtidige Undersøgelser. Bragt lidt i Mismod ved denne Mangel paa Viden hos Førerne, tager de følgende Hundrede Sider af John Granlund om Gruddbo By og dens Slægter, om Fæbodlav og om By- og Bygdelav Interessen dobbelt fangen. Saa stærkt lever man sig med denne Skildring ind i Byens Liv, at man ved Udgangen føler sig som en af Gruddbos egne. Navnlige Afhand-

lingen om Fæbodorganisationen er betydelig. Paa en klar og overskuelig Maade følger man Solleröbyerne paa deres Dyrknings- og Græsningsfærder til Fastlandets Agerfæbod, Hjemfæbod og „Tæktfæbod“.

Tægtfæboderne er en Slags „Mejerigaarde“, der for største Delen synes at være Frugten af en Intensivering af Mælkehusholdningen i Slutningen af 1600 Tallet og under Treskiftebrugets Indførelse paa selve Solleröen i 1720'erne. Vogterpiger — „Vallkullor“ — omtales første Gang i 1688, medens der endnu i 1652 tales om „Vallherdar“. Selvom Tægtfæboderne har Rødder langt tilbage, er deres Tal først med den fastere Organisation med lejede Vogterpiger og mere specialiseret Mejeribrug blevet betydeligt øget. I Modsætning til, hvad der var Tilfældet med Flytning til Agerfæboderne, kundgjordes Flytning til Tægtfæboderne ved Lysning i Kirken.

Iflg. Granlund er der trods de periodiske Flytninger mellem Fastlandets Fæboder intet, der tyder paa, at Solleröboerne skulde have været mere nomadiserende i ældre Tid. Gaardene i Agerfæboderne har Karakter af Avlsgaarde — „Utgårdar“ — og er ikke blot Produktionssteder, men ogsaa faste Filialer, hvor Bønderne lig Midlaldernes Herremænd flyttede hen for at opspise Forraad og magasinere indsamlet Foder. Man kunde maaske tænke sig lignende Flytninger foregaaet i Danmarks førromerske Jernalder mellem forskellige hinanden nærliggende Oldtidsagerforekomster, inden man endnu var naaet til at værges sig mod Jordens Udpining ved en rationel Gødningsanvendelse. I hvert Fald vil man sikkert i Fæbodorganisationen finde gamle Træk fra en yderst ekstensiv Udnyttelse af Jorden. Granlund slutter sin lærerige Oversigt med en udførlig Flytnings- og Arbejdskalender for en Familie med to Agerfæboder og en Tægtfæbod i 1880—90'erne.

I det følgende skriver Sölve Nettelbladt om Sognet og dets Naboer, Gunnar Granberg om Bebyggelsessagn, Olle Homman og Gotthard Gustafsson om Bygninger set fra et arkitektonisk Synspunkt og Ingalill Granlund om Interiørindretninger. Ragnar Jirlow behandler Jordbrugsredskaberne, men giver desværre ingen Tidsfæstelse for Plovfoden eller -styltens Indførelse. Med Skaglearden, der minder om Døstruparden, blot at den kan forspændes med én Hest, nedmuldedes i ældre Tid Gødning og Sæd, i hvilken Funktion den efterfulgtes af Fjedertandsharven. Man kørte paa skraat af Agrene, naar det ikke drejede sig om Grønjord, og dette kaldtes „att sneda“. I Vestjylland har man et lignende Udtryk, for Harvning paa skraat eller i Zigzag; det hedder „o krøjharre“ eller „o krøj“

og er det samme Udtryk som det fra Øerne kendte „at krøge“, der betyder at arbejde med „Krogen“ (den sjællandske Ard). Man kan heraf maaske drage den Slutning, at det vestjyske Udtryk stammer fra en Tid, da man her virkelig udførte Krøgningen med en Ard. Man faar i hvert Fald en Forklaring paa, hvorledes det var muligt paa Middelalderens og senere Tidens oftest smalle Agre at køre med Arden paa Kryds og tværs: Dette Arbejde foregik, hvor Agrene var smalle som paa Solleön, paa skraat af Ageren, ikke paa tværs.

Videre skriver Sigfrid Svensson om Fiskeredskaber, Gösta Berg om Dyrefangst og Dan Trotzig om Bødkerarbejde. Albert Nilsson behandler Samfærdselen og D. O. Zetterholm Baadbyggeriet. Derefter kommer der Afhandlinger af Fru Hazelius-Berg og Elisabeth Strömberg om Dragt og Tekstilsløjd, medens Åke Campbell og Svante Svärdström skildrer henholdsvis Brødbagning og Bryllup.

Efter disse Bidrag kommer noget umotiveret en kort, men vigtig Afhandling af Gerda Boëthius om St. Laurentius' Kapel. Det interessanteste er her Konstateringen af, at Solleöns Blomstringstid faldt sammen med Vikingetiden og maaske den ældste Middelalder. Der er funden en Økse af *Staal* fra Vikingetiden, hvilket viser, at Øen med Siljansøens store Malmressourcer som Basis allerede i Oldtiden var naaet til en højere Jernudvindingsteknik end de øvrige nordiske Egne, og dette Faktum kan betragtes som den væsentligste Aarsag til Øens tætte Bebyggelse paa denne Tid. At Blomstringsperioden imidlertid ikke fortsattes gennem Middelalderen kan sluttes deraf, at Øen i kirkelig Henseende blev Anneks til Mora, skønt det om Vinteren ofte i lang Tid var umuligt at befare Søen. Først i Begyndelsen af 1500 Tallet fik Sollerön et lille Kapel, som i 1775 afløstes af den nuværende Kirke. Aarsagerne til Nedgangsperioden i Middelalderen er ikke helt klare. Thi Mora's pragtfulde Tømmerbygningskunst i samme Periode viser, at denne Bygd fremdeles blomstrede. Maaske skyldtes det, at Morabygdens Centrum i ældre Tid laa i Noret, Färnäs og Nusnäs med tilhørende Jerntilvirkningspladser oppe i Bjærgene. Med denne Produktion har Solleröns Sø-malm ikke rigtig kunnet konkurrere, selvom Jernet kvalitetsmæssigt stod højere.

Sigurd Wallins Afh. om „Kaptensgaarden“ fortsætter Linjen fra Ingalill Granlunds Afh. om Bygningerne, medens Bror Lindén i „Björkskipus och Skipustjärn“ giver en Fortolkning af visse Stednavne i Dalarna. To Undersøgelser af Sam Owen Jansson om Runestave (Kalendere) og Mats Rehnberg om Bomærker vil være af stor Interesse for Folkelivsforskningen ogsaa i andre Lande. Som Slut-

ning paa Festskriftet kommer endelig Ola Bannbers med en Dalar-Specialitet: „Kass och Kass-Sticka“, d. v. s. Birkebarkskurve (til Spædbørn) med smukt udskaarne Træstave til at bære Dæklinet over Barnets Hovede. Bannbers paaviser, at disse Kurve, der inden Slutningen af Barnets første Leveaar afløstes af Vuggen, oprindeligt bares paa Ryggen, naar Barnet skulde transporteres. De er sandsynligvis den fra Kontinentet indførte Vugges Forgængere.

Som man ser, er *Grudbo på Sollerön* en Mosaik af undertiden ret usammenhængende Specialundersøgelser. En vis Forkundskab om svensk Folkekultur er nødvendig for at faa fuldt Udbytte af Bogen, idet sammenfattende Betragtninger savnes. Den grundige Undersøgelse af et lille velafgrænset Landomraade, som Nordiska Museet har iværksat, og hvoraf Bogen er Resultatet, frister imidlertid til Efterfølgelse. Der har i de senere Aar blandt danske Forskere været yttret Ønsker om en lignende Egnsundersøgelse af et velafgrænset hjemligt Kulturomraade under Samvirkning af Specialister paa forskellige Omraader — uden at der dog offentlig er blevet fremsat Planer herom. Man kunde udvælge enkelte Omraader fra forskellige Landsdele og foretage Materialeindsamlingen i Marken straks, medens der til Arkivundersøgelserne naturligvis maatte medgaa en Aarrække. Hovedsagen maatte blive, at man saa vidt muligt fik *alt* det eksisterende Materiale medinddraget i Undersøgelsen — lige fra de naturlige Forudsætninger og Arkæologiens Vidnesbyrd til de sidste Udløbere af Bondekulturen, som Folkelivsforskeren kan opspore ved Rejser rundt om i Landet. En saadan til Bunds gaaende Undersøgelse af enkelte begrænsede Regioner vilde være overkommelig at foretage, og den vilde utvivlsomt paa en velgørende Maade gøre Ende paa mange fejlagtige Udviklingshypoteser, som har deres Aarsag i, at man snart underbygger sine Paastande med Beviser fra en Egn, snart fra en anden, uanset om Sæd og Skik har været forskellig eller ej. Saaledes som Kulturforskningen for Tiden er organiseret, bliver det ret tilfældigt, hvilke Eksempler der kommer til at bestemme den enkelte Forskers Teorier, idet den enkelte aldrig finder tilstrækkeligt af ensartet Materiale til Sammenligning. Han maa igennem Bjerge af Arkivstof for at finde de enkelte Ting, som falder ind under hans valgte Synspunkt. Andre har før ham gennemgaaet de samme Bunker og andre vil følge efter. En lidt bedre Organisation vilde sikkert være paa sin Plads. Nordiska Museet har gjort Forsøget, og det maa siges at være faldet heldigt ud.

Axel Steensberg.